

Приклади роз'язування задач

Задача 1

1.1 Швидкість руху тіла задана рівнянням $v = 20 - 2t$. Визначити характер руху тіла.

Порівнюючи дані рівняння з теоретичним $v_x = v_{0x} + a_x t$, одержуємо, що v_{0x} та a_x мають протилежні знаки, а це означає, що рух сповільнений.

1.2 Визначити переміщення тіла за 5с руху.

Для визначення переміщення потрібно записати рівняння проекції переміщення $s_x = v_{0x}t + \frac{a_x t^2}{2}$ і конкретизувати його в даному випадку, підставивши значення v_{0x} та a_x : $s_x = 20t - t^2$.

Тоді проекція переміщення за 5с руху буде дорівнювати

$$s_x = 20 \frac{м}{с} \times 5с - 1 \frac{м}{с^2} \times 25с^2 = 75м, \text{ тобто } s = 75м.$$

1.3 Яке переміщення тіло здійснить за п'яту секунду руху?

Якщо позначити переміщення за 5-ту секунду Δs , то його можна обчислити за формулою $\Delta s = s_5 - s_4$, де s_5, s_4 - це переміщення, здійснені тілом відповідно за 5 та 4 секунди руху. $s_5 = 75м$, а $s_4 = 20 \frac{м}{с} \times 4с - 1 \frac{м}{с^2} \times 16с^2 = 64м$

$$\text{Тоді } \Delta s = 75м - 64м = 11м$$

1.4 Визначити час руху тіла до зупинки.

Цей момент часу відповідає значенню $v = 0$:

$$20 - 2t = 0, t = 10с$$

1.5 Побудувати графік руху, якщо в початковий момент тіло було в точці з координатою -50 м.

Графік руху відповідатиме рівнянню $x = -50 + 20t - t^2$. Це буде гілка параболи.

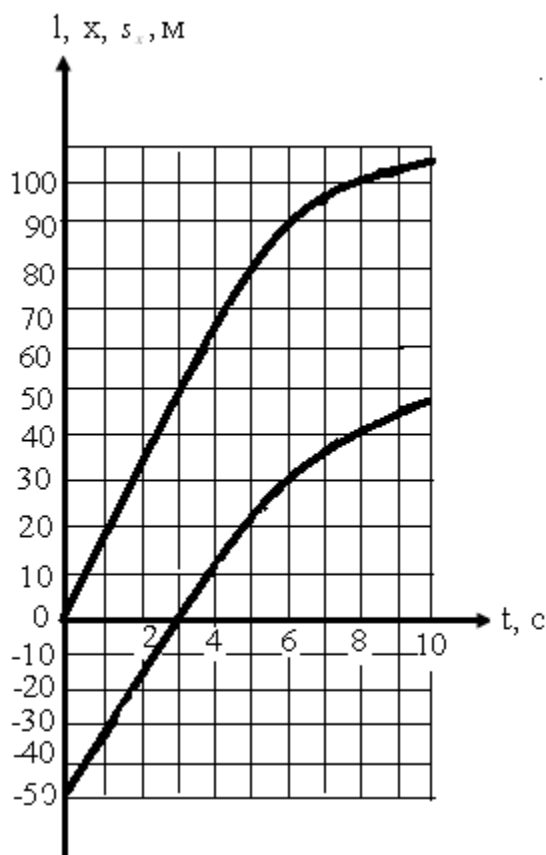
Початок її відповідатиме моменту часу, тоді $x_0 = -50м$, а другою характерною точкою буде положення вершини параболи, що відповідає моменту часу, коли $v = 0$ під час сповільненого руху, тобто $t = 10с$:

$$x_0 = -50\text{ м} + 20 \frac{\text{м}}{\text{с}} \times 10\text{ с} - 1 \frac{\text{м}}{\text{с}^2} \times 100\text{ с}^2 = 50\text{ м}$$

Для більш точної побудови можна знайти ще одну характерну точку, що відповідає моменту проходження тілом координати $x = 0$:

$$0 = -50 + 20t - t^2$$

Розв'язавши відносно t рівняння $t^2 - 20t + 50 = 0$, одержимо два значення часу - 17с та 3с. Зрозуміло, що нас влаштовує другий результат, оскільки весь час руху тіла до зупинки 10с.

Малюнок 1

За визначеними точками будуємо графік руху тіла, крива $x(t)$.

1.6 Побудувати графік переміщення пройденого шляху.

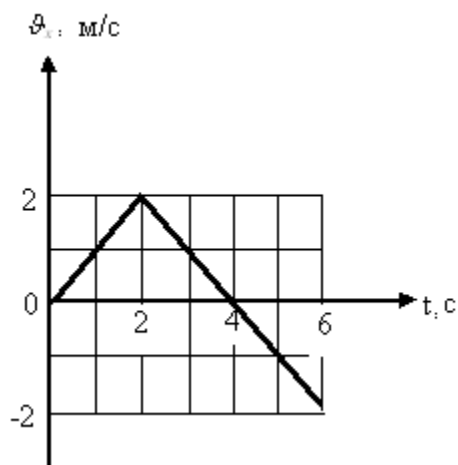
У даній задачі тіло не змінювало напрямку руху на протилежний, тому графіки переміщення та шляху будуть збігатися.

Графік проекції переміщення є графічним втіленням рівняння $s_x = 20t - t^2$.

При $t = 0$ $s_x = 0$, а при $t = 10\text{ с}$ $s_x = 100\text{ м}$, тобто графіком переміщення та шляху буде гілка параболи (малюнок 1).

Задача 2

Дано графік залежності проекції швидкості від часу (малюнок 2) для матеріальної точки, яка в момент часу $t_0 = 0$ почала рухатись, маючи $x_0 = 0$.

Малюнок 2

2.1 Визначити середню шляхову швидкість за 4с руху.

В інтервалі часу від 0 до 2с тіло рухалось прискорено (швидкість із плином часу зростала), а від 2 до 4с – сповільнено (швидкість із плином часу зменшувалася). Шлях дорівнює модулю переміщення, якщо тіло не змінює напрямку руху $l = l_1 + l_2 = s_1 + s_2$:

$$s_x = v_{0x}t + \frac{a_x t^2}{2}.$$

Для інтервалу часу від 0 до 2с

$$v_{0x} = 0, \quad a_x = \frac{v - v_0}{t}, \quad a_{x1} = \frac{2\frac{M}{c} - 0}{2c} = 1\frac{M}{c^2}, \quad s_{x1} = \frac{a_x t^2}{2}, \quad s_{x1} = \frac{1\frac{M}{c^2} \times 4c^2}{2} = 2M$$

.

$$\text{Для інтервалу часу від 2 до 4с} \quad v_{0x} = 2\frac{M}{c}, \quad a_{x2} = \frac{0 - 2\frac{M}{c}}{2c} = -1\frac{M}{c^2},$$

$$s_{x2} = -\frac{1\frac{M}{c^2} \times 4c^2}{2} = -2M.$$

$$\text{Пройдений шлях } l = 4M, \text{ тоді } v_{cp} = \frac{4M}{4c} = 1\frac{M}{c}$$

2.2 Накреслити графік проекції переміщення та пройденого шляху за 6с

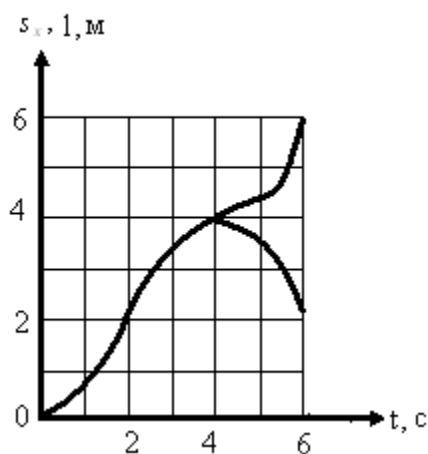
руху. Графіком $s_x(t)$ буде парабола, гілка якої напрямлена вгору ($a_x > 0$) (малюнок 3).

$$t = 0 \quad s_x = 0;$$

$$t = 2c \quad s_x = 2M$$

На ділянці від 2 до 4с гілки параболи напрямлені донизу ($a_x < 0$).

При $t = 4c$, $v_x = 0$ тіло змінює

Малюнок 3

напряму руху – в цій точці міститься вершина параболи (малюнок 3);

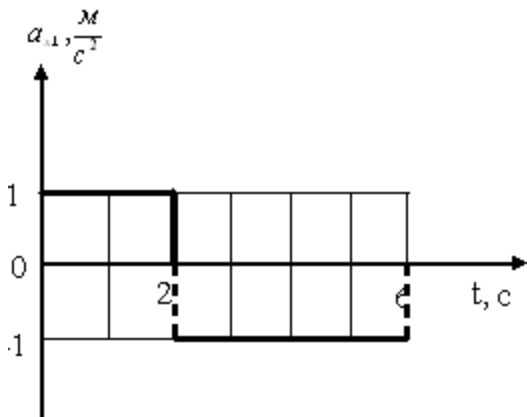
s_x у цьому інтервалі описується рівнянням $s_x = 2t - \frac{t^2}{2}$,

$$s_{x2} = 2 \frac{M}{c} \times 2c - 1 \frac{M}{c^2} \times \frac{4}{2} c^2 = 4M - 2M = 2M.$$

Загальне переміщення на момент $t = 4c$ дорівнює алгебраїчній сумі переміщення на інтервалі $0 - 2$ та $2 - 4c$:

$$s'_x = s_{x1} + s_{x2}, \quad s'_x = 4M \text{ (це і буде вершина параболи)}.$$

На ділянці від 4 до $6c$ рівняння проекції переміщення має вигляд $s_x = -\frac{t^2}{2}$. Проекція переміщення за цей час $s_{x3} = -2M$.

Малюнок 4

Загальне значення переміщення за $6c$ становить $s_x = 4M - 2M = 2M$.

Пройдений шлях з урахуванням зміни напрямку руху дорівнює

$$l = |s_{x1}| + |s_{x2}| + |s_{x3}|, \quad l = 6M.$$

2.3 побудувати графік проекції прискорення точки.

Для інтервалів $0 - 2$ та $2 - 4c$ проекція прискорення a_x визначена.

Для інтервалів $4 - 6c$ становить

$$a_{x3} = \frac{-2 \frac{M}{c} - 0}{2c} = -1 \frac{M}{c^2} \text{ (малюнок 4)}.$$

Задача 3

На малюнку 5 показано графік залежності проекції швидкості v_x від часу для частинки, яка рухається прямолінійно вздовж осі. Початкова координата частинки $x_0 = 0$.

1. Знайти за графіком початкову швидкість, прискорення частинки і записати рівняння, яке виражає залежність швидкості від часу.

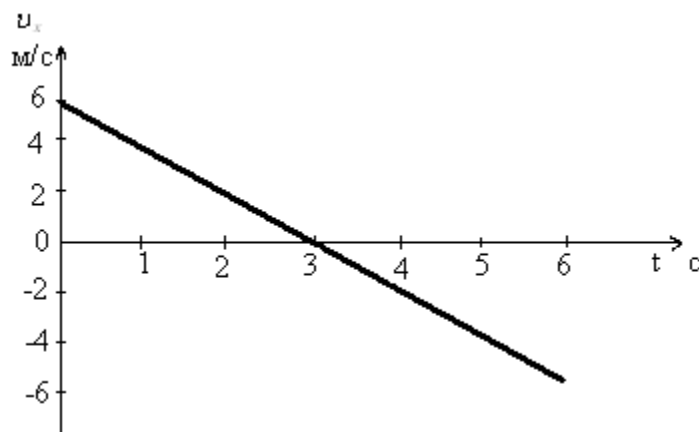
2.Знайти закон руху частинки (рівняння, яке виражає залежність її координати від часу); початкову координату вважати нульовою.

3.Побудувати графік залежностей координати частинки і шляху, пройденого нею, від часу.

4.Обчислити координату і момент $t = 5\text{с}$, а також шлях, пройдений нею за перші 5с руху.

Розв'язання:

1.З графіка залежності $v_x(t)$ на малюнку 5 видно, що в початковий момент проекції швидкості додатна: $v_0 = 6\text{ м/с}$; з плином часу модуль швидкості зменшується. Отже, частинка рухається в додатному напрямі осі

Малюнок 5

рівносповільнено. У цьому випадку вектор прискорення напрямлений протилежно вектору швидкості і проекції прискорення є від'ємною.

Проекцію прискорення можна обчислити за формулою

$$a_x = \frac{v_x - v_{0x}}{t} \quad \text{якщо,}$$

користуючись графіком (малюнок 5), вибрати довільний проміжок часу і знайти відповідні значення швидкості на початку і в кінці цього проміжку.

Наприклад, для моменту $t_0 = 0$ проекція $v_{0x} = 6\text{ м/с}$, а для $t = 3\text{с}$ $v_x = 0$. Отже

$$a_x = \frac{0 - 6\text{ м/с}}{3\text{с}} = -2\text{ м/с}^2.$$

Тепер можна записати залежність проекції швидкості від часу:

$$v_1 = v_{0x} + a_x t \quad \text{або} \quad v_x = 6\text{ м/с} - 2\text{ м/с}^2 t \quad (1)$$

Графік зміни швидкості, що відповідає формулі (1), є прямою малюнку

5. У будь – який момент часу проекція прискорення є сталою:

$$a_x = -2\text{ м/с}^2 = \text{const}.$$

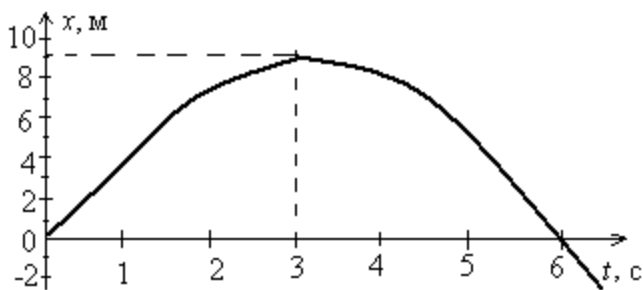
2. Залежність координати від часу для рівноприскореного руху має вигляд

$$x = x_0 + v_{0x}t + \frac{a_x t^2}{2}.$$

Підставляючи числові значення x_0, v_{0x}, a_x , маємо

$$x = 6 \frac{\text{м}}{\text{с}} t - 1 \frac{\text{м}}{\text{с}^2} t^2. \quad (2)$$

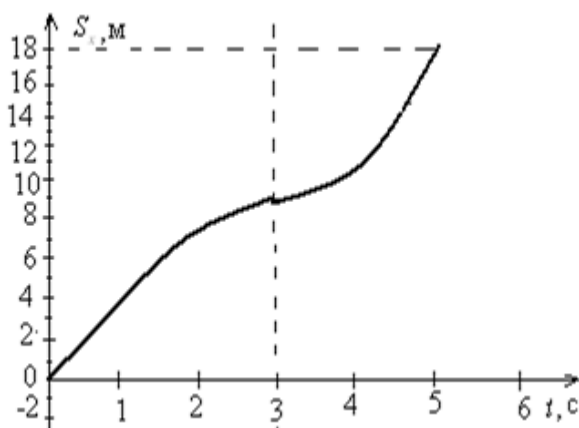
3. Графік залежності координати від часу, вираженим рівнянням (2) є парабола малюнка 6. З графіка видно, що з початку руху і до моменту $t = 3\text{с}$ координата частинки зростає, а для $t > 3\text{с}$ - зменшується. Це означає, що в момент $t = 3\text{с}$ частинка змінює напрям свого руху на протилежний (такий самий висновок можна зробити з малюнку 6, оскільки при $t = 0$ знак проекції

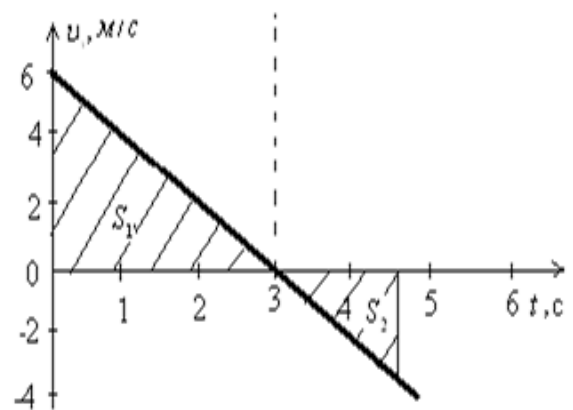
Малюнок 6

v_x змінюється з плюса на мінус, що свідчить про зміну напрямку швидкості). Тепер з'ясуємо, як змінюється із часом значення

шляху, пройденого частинкою, і побудуємо графік шляху.

Малюнок 7

Малюнок 8

Очевидно, що для $0 < t \leq 3\text{с}$ напрям швидкості і переміщення збігаються, тому пройдений шлях s буде чисельно дорівнювати значенню координати x . Тому і графік $s(t)$ малюнок 7 для $t \leq 3\text{с}$ збігається з графіком $x(t)$. Для часу

$t > 3c$ графік $s(t)$ продовжуватиме йти вгору, тому, що під час руху незалежно від напрямку руху шлях завжди зростає. Ділянку графіка $s(t)$ для $t > 3c$ можна побудувати, якщо дзеркально відобразити відповідну ділянку графіка $x(t)$ відносно горизонтальної прямої $x = 9$ (на малюнку 8 ділянку прямої $x = 9$ зображено пунктиром).

Координату частинки x_1 у момент $t_1 = 5c$ знаходимо з рівняння (2) :

$$x = 6 \frac{m}{c} 5c - 1 \frac{m}{c^2} (5c)^2 = 5m.$$

Шлях пройдемо, якщо до S_1 , пройденого частинкою вправо, додамо шлях S_2 , пройдений у зворотному напрямі.

Оскільки вправо частинка рухається з часом $t_1 = 3c$, то

$$S_1 = x_1 = 6m/c \cdot t_1 m/c^2 \cdot t_1^2 = 6m/c \cdot 3c - 9m = 9m$$

У початковий момент $t = 3c$, коли частинка починає рух у зворотному напрямі, її початкова швидкість дорівнює нулю; отже, шлях

$$S_2 = \frac{a_2 t^2}{2},$$

де $a_2 = a_1 = 2m/c$, а відлік часу відраховується з моменту $t = 3c$.

Повний час руху частинки $t = 5c$, час руху вправо $t_1' = 3c$, час руху в зворотному напрямі $t_2' = 2c$. Отже, шлях, пройдений у від'ємному напрямі осі Ox ,

$$S_2 = \frac{a^2 (t_2')^2}{2} = \frac{2m/c^2 \cdot (2c)^2}{2} = 4m.$$

Повний шлях за $5c$ руху $s = s_1 + s_2 = 9m + 4m = 13m$.

Зауважимо, що повний шлях s можна знайти з графіка $v_\delta(t)$, який для зручності побудовано внизу під графіками $x(t), s(t)$, (малюнок 6,7). З малюнка 8 видно, що шлях за $t_1 = 3c$ чисельно дорівнює площі заштрихованого трикутника s_1 , який лежить під графіком швидкості на інтервалі від $t = 0$

до $t_1 = 3c$.

Шлях s_2 чисельно дорівнює площі трикутника s_2 , який розміщено над графіком швидкості від моменту часу $t_1 = 3\text{с}$ до моменту часу $t = 5\text{с}$. Очевидно, що площі прямокутних трикутників дорівнюють:

$$s_1 = \frac{6\text{м/с} \cdot 3\text{с}}{2} = 9\text{м};$$

$$s_2 = \frac{4\text{м/с} \cdot 2\text{с}}{2} = 4\text{м}$$

Отже, $s = s_1 + s_2 = 13\text{м}$.

Задача 4

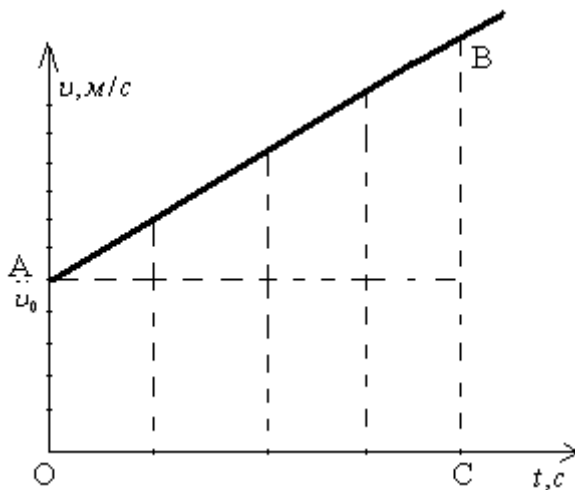
Побудувати графік швидкості для руху, рівняння якого $s = 5t + t^2$. За цим графіком визначити шлях, який проходить тіло за 4с від початку руху. Правильність знайденого результату перевірити обчисленням значення шляху за рівнянням руху.

Розв'язання

У загальному випадку рівняння прискореного руху записують так:

$$s = v_0 t + \frac{at^2}{2}, \text{ де } s - \text{пройдений шлях; } v_0 - \text{початкова швидкість руху тіла;}$$

a – прискорення руху тіла; t – час руху.

Малюнок 9

З рівняння руху, поданого в задачі, можна знайти початкову швидкість руху тіла ($v_0 = 5\text{м/с}$) та прискорення ($a = 2\text{м/с}^2$). За цими даними можна побудувати графік швидкості руху тіла (малюнок 9).

За графіком швидкості можна знайти пройдений тілом шлях: він дорівнює площі фігури ОАВС. Ця площа дорівнює 36 кв. одиниць. Отже, шлях, пройдений тілом за 4с, становить 36 м.;

Перевірити правильність знайденого результату можна за допомогою рівняння руху:

$$s = 5 \frac{m}{c} \cdot 4c + \frac{2 \frac{m}{c^2} \cdot 16c}{2} = 36m.$$